

A RENDÉSZETI NYELV: ÁTMENET VAGY HELYBEN JÁRÁS?

Tóth Judit (SZTE ÁJTK)

1. MI A RENDÉSZET

az állami tevékenységnek egy ága, amely mint

- **általános rendészet** (rendvédelem elnevezést is használják) a közigazgatás része, étfedésben van a büntető igazságszolgáltatással (nyomozás, bűnmegelőzés), a bűnüldözéshez kapcsolódó tevékenységekkel
- **szakrendészet** szinte valamennyi szakigazgatás részét képező hatósági kényszercselekményeket végző, erőt (csapata-erőt, testi kényszert) alkalmazó hatósági tevékenység (például a járványügy, a közlekedés, a mezőgazdaság, az erdészet, a környezetvédelem, a településüzemeltetés, a szabálysértés).
- a jogszabályok, határozatok alkalmazásának, kikényszerítésének érdekében ad intézkedési jogot a rendészeti munkatársaknak, amely széles mérlegelésre vonatkozó felhatalmazást (**diszkrecionalitás**) biztosít számukra
- a **közérdek, a közrend és a közbiztonság** védelmében, szükség esetén az **erőszak** legitim és szakszerű alkalmazásával,
- gyakran **átfedésben** a katonai és biztonsági szervek működésével, amely a rendészet militáns jellegét erősödik, noha az ügyfelek millióit érinti

2. A RENDÉSZETI NYELV KUTATHATÓSÁGA

- *ha lenne folyamatosan működő, interdiszciplináris kutató műhely (pl., amely a jog vagy szakigazgatás, igazságszolgáltatás valamely ágazatának nyelvi sajátosságait vizsgálná, így a bírói és bírósági nyelvre, a fogyasztóvédelemre, a jogalkotásra vagy a büntetőeljárásra)*
 - *ha lenne több szektorális folyóirat (pl. Magyar Jogi Nyelv, Orvosi Nyelv...)*
 - *ha lenne kutatási pénz, konferencia, adatbázis a szaknyelvek kutatására,*
 - *ha nem zárkoznának el a jogalkalmazó/rendészeti szervek a nyelvhasználati adatgyűjtéstől (pl. tárgyalóteremben, rendőrségi kihallgatásokon, ügyeleti pultnál)*
- akkor lenne több adat, ami összevethető a köznyelvi korpusszal, egyéb nyelvészeti kutatási eredményekkel – addig csak vázlat, fragmentumok...

3. A RENDÉSZETI NYELVET ÉRŐ/ÉRT HATÁSOK AZ UTÓBBI 100 ÉVBEN

- a **politikai rendszer** működési elveinek át/ alakulása és annak biztosítása az államszervezetben (pl. a rendszerváltás céljait szolgálta a rendészetben a depolitizálás, a demilitarizálás, a demokratizálás és a decentralizáció, de az állam korszerűsítése részben elmaradt --- tartósan alacsony *társadalmi bizalmi szint*
- **biztonság/közrend felfogása** (pl. pártállami, militáns rendőrség vagy jogállami, közzolgálati rendészet)
- **jogi nyelv** (normatív, előíró, döntően írott nyelv), de a norma tartalmát és kontextusát fel kell tárni az intézményesült hatalom működését és érvényre jutását, az ügyfelek kiszolgáltatottságát illetően, amihez a narratívák, a diskurzusok, a nyelvhasználat rendszert alkotó tényezőinek elemzése szükséges a jogi nyelvet használók közegében (pl. tárgyalóterembe, rendőrségi meghallgatásra), ami lényegében kizár a leplezett vagy minősített adatokkal dolgozó eljárásokban, -- *titkos nyelv*
- **rendészeti ágazatok** (például idegenrendészet, igazgatásrendészet, közlekedésrendészet, bűnügyi rendészet, erkölcsrendészet a múltban) szakkifejezései, technikai szabályai/szabványai

A RENDÉSZETI NYELVET ÉRŐ/ÉRT HATÁSOK AZ UTÓBBI 100 ÉVBEN

- a rendészeti nyelvet használók legtágabb köre **közszolgálati hivatalnok**, amivel együtt jár a rögzített hatáskörben, formálisan, pontosan és normák által szabályozottan, intézményi és nem személyes felelősséggel ellátott tevékenység, a széles körű ügyfélkapcsolat és kommunikáció (formális ügyfélfogadás, ügyelet, panaszok, feljelentések, segítségkérés), valamint az intézményi hierarchia, aszimmetrikus viszony és kiszolgáltatottság – **bürokratikus, hivatali nyelv, amely közvetíti a közhatalmat** (része a jutalmazás és a hátrányokozás, az erőszak komplex és jogszerű alkalmazása a lakosság körében)
- a hivatalnokok ismerik az **informális kommunikációs fortélyokat** is, amit az intézményi szocializáció alatt szedtek fel (intézményi ideológia, szokások, valamint a hivatalon belüli kapcsolatrendszer), ami lehet **kódolt nyelv, szimbólumokkal és metakommunikatív jelekkel** teli, hogy megerősítse a beszélő státuszát és az intézmény ideológiai prioritásainak betartását
- 750 évig **latin volt a jogalkotás nyelve**, ezt a nemzeti nyelvű jogi szaknyelv (parlament, törvényhozás, hivatali ügyintézés) Magyarországon meglehetősen későn, csak 1844-től törte át, (1836. évi III. tc., 1844. évi II.tc.) Előtte és párhuzamosan a **német (közigazgatási) nyelv jelentős hatást gyakorolt** a magyarrá vált jogi nyelvre. 1944-től 1989-ig az **orosz/szovjetizált (autoriter és bürokratikus) nyelv**, 1994-től pedig az **Európai Unió angol (zsargonja)** hat a mai rendészeti nyelvre, azok tankönyveire és szabályaira (mondatfűzés, terminológia, szerkezet, egyéb lexikai elemekre)

4. A RENDÉSZETI NYELV RÉTEGEI

- a *normatív rendszerben* az általános és különös részre bontás a szabályozás tárgya alapján különböztet,
- a *rendészettudomány* a kriminalisztikai/igazságügyi nyelvészettel érintkezve, az egyéni nyelvhasználatra vonatkozó összefüggéseket alkalmazva a bizonyításhoz, profilalkotáshoz különít el egy réteget,
- a *nyelvészet a rétegződés* pedig a nyelv szociolingvisztikai jellege alapján, valamint funkcionális (diszciplináris/professionális, szituációs és tematikus), szociális, individuális és territoriális szempont szerint választja külön a rétegeket

a.) általános rendészeti jogszabályok nyelve

Hazai jogszabályokból, normatív parancsokból és törvényi indokolásokból 24-et elemeztem, a mintegy 200 szövegoldalban *180 olyan szó/összetétel és szerkezet szelektálódott ki*, amelyek a száz éves időtávban *jellemző az előfordulás gyakorisága/ritkasága alapján a rendészeti nyelvre*, és ezek alapján a következő csoportosítás indokolt:

- *igazgatási szókincs*
- *karhatalmi szókincs*
- *időszakosan megjelenő szókincs*, amely egy adott időszakhoz kötődik
- *rendészeti zsargon*

A rendészeti nyelv jellemzője az alanytalan mondat, a szenvedő, semleges és absztrakt fogalmazás, a szavak és mondatok többszörös összetétele, a névelők és ragok hiánya, valamint a funkcióigés, nominalizáló, szenvedő szerkezetű mondatok gyakori alkalmazása.

A két háború közötti megfogalmazás néhány szava mára kikopott, a helyesírás megváltozott, de a körülményes fogalmazás nem változott

Például

„Jóllehet a fegyveres csendőrségi és rendőrségi személyzetnek 12-12 ezer főre leszállítása a közrend és a közbiztonság fenntartását jelentékenyen megnehezíti, a békeszerződés határozmányaira való tekintettel a korlátozás elfogadása elől továbbra kitérni nem lehet s vele kapcsolatban törvénybe kell foglalni a kiegészítési módokra, a felfegyverezésre, nemkülönben a csendőrség és rendőrség alárendeltségi viszonyára vonatkozó azokat a rendelkezéseket is, amelyekről a létszámoknak az 1913. évi állapottal szemben való felemelése függővé tétetett.”

„fokozottan kell törekedni az ügyek elkülönítésére, fokozott gondot fordítani a célirányosság és folyamatosság biztosítására a politikailag nagyobb kihatású tiltott határátlépési ügyekben”

„Szolgálatparancsnoki feladatot az a rendőr láthat el, aki a határellenőréssel kapcsolatos jogszabályokat, közjogi szervezetszabályozó eszközöket ismeri, azok alkalmazására vonatkozóan széles körű gyakorlati tapasztalattal rendelkezik, a határátkelőhelyeken jelentkező jogsértő, valamint egyéb, intézkedést szükségessé tevő cselekményekkel kapcsolatos eljárási szabályokkal tisztában van, valamint alkalmas az átkelőhelyeken tevékenykedő hatóságokkal, valamint a határforgalom-ellenőrzés során közreműködő egyéb szervezetekkel történő megfelelő együttműködésre, a beosztott állomány irányítására.”

24 rendészeti jogszabályban

Humanizáló kifejezések és előfordulásuk száma

Rászoruló 1
Méltányosság 2
Ember, egyén 4
Panasz 4
Felvilágosítás 19
Kártalanítás 28
Közérdek, közjó 31
Emberi méltóság, emberi jogok, alapjogok 33
Tulajdon védelme, tulajdonos 66
Gondoskodás 74
Segítség, segély, segítségnyújtás 112
Ügyfél, panaszos, bejelentő, kérelmező 181
Családtag, hozzátartozó, családi kapcsolat 187
Vagyon, javak, értékek védelme 246
Személyek 432

Dehumanizáló kifejezések és előfordulásuk száma

Eljárás alá von, eljárási, eljáró (szerv) 2040
Rendőrségi, rendészeti (feladatkör) 1614
Engedélyez, engedélyt kiad, visszavon 1425
Ellenőriz, ellenőrzés, ellenőrző 807
Köteles, kötelezettség, követelmény 686
Lőfegyver, fegyverhasználat, lőszer, töltény, fegyveres, fegyvertartás 586
Államterület, államhatár, határjel 463
Szolgálatok, szolgálati (reagáló/vámszolgalat, közterületi szolgálat, futárszolgalat, csapatszolgálat, szolgálatellátás, szolgálati érdek) 430
Intézkedés, intézkedik 385
Fogva tartás, feltartóztatás, őrizet, szabadságvesztés 329
Bűnmegelőzés 235
Bűnfelderítés, bűnügyi 166
Parancs, utasítás 138
Terrorelhárítás, terror elleni fellépés, harc 114
Testi erő, testi kényszer 47

Például

nemzetközi példa:

A kritikus diskurzus-elemzés (CDA) segítségével, konkrét jogi, Európai Bizottság összesen 10, 2016-2017-ben kiadott normatív dokumentumát elemezve bizonyította **E. Loupaki**:

az uniós jogi normák megszövegezése, amelyben a Bizottság a menekült válságra reagált, a görög nyelvre átültetve *nem a menekültek, védelmet kérők, csónakos emberek* helyzetére összpontosít, hanem *egy tömeget, egy masszát szabályoz*. „Az erőszak birodalma” *dehumanizáló módon szabályoz*, elvitatva az emberi érzéseiket, fájdalmaikat, egyediségüket, ugyanis a mozgásukat akarja irányítani és a migrációt kezelni.

A lexikális változatok (menekült, menedéket kérő, kérelmező, nemzetközi védelemre szoruló, védelmet kérő, migráns és azok előfordulása az angol szövegben és a görög fordításban) összevetésével, elemzésével demonstrálható, milyen összetett a nyelv és az ideológia kapcsolata, és ez a többszintű viszony miként hat a *fordítás folyamatára*.

Például azt, hogyan alkalmaz inkább távolságtartó, neutrális vagy éppen pozitívabb szót a jogi szövegező és a fordító (a rendszer, szerkezet, fenntarthatóság, séma, mechanizmusok, eszközök kifejezései) a nem-emberi tragédiákkal kapcsolatban jellemzőek, azaz semlegesek, eltávolító hatásúak ebben az emberi szenvedésekkel, szorongásokkal teli történetben.

b.) a szakrendészet nyelve

- határrendészet és menekültügy/idegenrendészet köréből vett példa a **kényszerbetelepítés**: a komplex jogi elemzés bizonyította, hogy a *kényszerbetelepítés emberekre vonatkoztatva sem a nemzetközi jogban, sem az EU jogban nem létezik*, mivel az jogellenes, a humanitárius jogot sértő cselekmény. A világháború előtt és alatt *a faji törvényekben*, majd a háború után volt példa emberek tárgyként kezelésére, azaz *a kollektív bűnösség alapján, hatósági kényszerrel való elüldözésére, az országból kizsuppolásukra, elszállításukra* (tehervagonokban), és állampolgárságuktól, életüktől, javaiktól való megfosztásukra.
- *ma a hazai jogban mintegy 70 jogszabályban szerepel állatok, növények, kórokozók, ipari vállalkozások és települési funkciók betelepítése*, de emberekre csak az Unió törekvéseivel kapcsolatos magyarországi interpretációban. Mivel az Alkotmánybíróság és a bírósági joggyakorlat az emberi minőség részeként kezeli a méltóságot és az önrendelkezést, így *alkotmányosan sem lehetséges*.
- a **dehumanizáló** népszavazási kérdést megfogalmazó célja inkább a gyűlöletkeltés és az alkotmányosság felszámolása, mert az állatok, növények, kórokozók, ipari létesítmények, vállalkozások illegális, és nem tudni ki által *kényszerített betelepítési tilalmát kiterjeszti olyanokra, akiket (a népszavazást támogató) nem tekint embernek*, hiszen csak földönfutók, idegen honosok, menekülők

c.) a rendészeti dolgozók nyelve

- a valamennyi rendőrre vonatkozó Szolgálati Szabályzat részletesen megszabja a kommunikáció módját:
- a *fogalmazás merevsége, semlegessége és számos illemszabály eljogiasítása, meghatározott formásoknak (egyenruha, rendezettség), meghatározott szavakkal (megszólítás, rendfokozat, köszönés, bemutatkozás) és rögzített magatartással (tisztelgés, bejelentkezés, udvariasság, engedélyezett megszólalás) kell eleget tenni, amelyek így (jogi) szabállyá merevednek. A spontán, akár érzelmeknek és személyességnek is utat engedő beszéd helyett, a mesterkélt, fontoskodó hivatali nyelv az elvárás.*
- **ehhez az erős formalizmushoz képest, létrejött párhuzamosan egy sajátos kommunikációs szubkultúra** a rendőrségen belül, különösen az alacsonyabb beosztásúakkal és az ügyfelekkel való érintkezés során.
- a rendőrségen dolgozóként megfigyelt nyelvhasználat *a formalizmus és a valóságos beszéd közti növekvő távolságot* érzékelték Illés György és Hetényi Imre, akiknek a publikációit hasznosítottam

a rendészeti dolgozók nyelve

Mintegy 200 olyan szót lehetett azonosítani a 300 oldalon, amely kifejezetten a rendészeti nyelv szabályaiból és nem a köznyelv szókincséből származik

- i. a *közrendet érintő* magatartásokra, abban modern és *régies, mára eltűnt vagy módosult* kifejezésekkel
- ii. a *rendőrségi, hatósági rendszert és a munka értékelését érintő* kifejezések

a felderítés a katonai munka lényegi eleme; az útleveél, törléssel vagy vegyi úton nem hamisítható; Alássan jelentem a kapitány úrnak,...; Minden véres ruhájú ember feltartóztatandó és jelentendő a főkapitányságnak – szerepelt a körözési rádiógramban az életvédelmi osztálytól; protezsálta az illetőt a polgármester; tudományos alapon folyik a nyomozás; a közönség a hatóságok legfőbb ellenőrzője; a rend első feltétele: a lakosság élet-és vagyonbiztonságának előzetes megóvása

a rendészeti dolgozók nyelve

iii. belső használatú szavakra és a zsargonban szereplő kifejezés,

ő is okos = ő is tolvaj, vakondok munka = illegális kommunisták elleni nyomozás, haver, vigyázzák a helyszínt, cinkostárs, hajtás = végigjárni azokat a helyeket, ahol a gyanúsított lehet, a hajtók = rendőrök, nyomozók, rámennek a hajtásra, alibit igazol, notórius tolvajok, nemzetközi szélhámosok, a bűncselekményt kitervezték, utcai leány = prostituált, síber, síbolás = csempészet, valutacsempész, besurranó tolvaj, a bűnöző munkában van = elköveti a jogsértést, evezős = zsebtolvaj, bugázás = üzleti tolvajlás, hilózás = pénzváltáskor elkövetett csalás, forgatni a majmot = zsebtolvaj csoport együttműködik, hogy meglopjon valakit például a villamoson

iv. kifejezetten obszcén, trágár, becsmérlő kifejezések

lepra hely, gennyes alak, piszok dög, törjön ki a frász, bebaszta az ügyeletre, istenátka, hétszentség, hazug disznó, nagy barom, a te jó anyád, vagy az argóból, tolvajnyelvből átvéve ciripel = beárul, varjú = fegyőr, pacsirta = áruló, gorilla = testőr, megfúj = ellop, apák boltja, lordok háza = kocsmá.

d.) a rendészeti jogalkalmazás nyelve

- 2015-ben indult „**Közérthető jogokról szóló írásbeli tájékoztató Európában**” című projektben, a Magyar Helsinki Bizottság egy szociolingvisztikai felmérést végzett: a hivatalos, büntetőeljárás jogokról szóló írásbeli tájékoztató „egyszerű és érhető-e” azoknak, akiknek szól, vagyis az őrizetbe vetteknek és fogvatartottaknak. A felmérés a 2012/13/EU irányelvben szereplő irányadó modell információra támaszkodott, és elkészítették az alternatív jogokról szóló írásbeli tájékoztatót. 200 fő töltötte ki a kérdőívet, hogy megtudják érthetőbb-e az alternatív jogokról szóló írásbeli tájékoztató nyelve. Az eredeti tájékoztató érthetőségi szintje (helyes válaszok aránya) csupán 38,5% volt, míg az alternatív írásbeli tájékoztató tesztelésekor ez az érték 62% lett.
- **továbbá kellene kutatni**, hogy milyen a kihallgatások, a rendőrségi határozatok, az ügyfél-tájékoztatók, honlapok nyelve, abból mit értenek az ügyfelek...

5.ÖSSZEGZÉS

- **korlátozott körben maradó vizsgálódás** inkább alátámasztotta a hipotézist, amely a rendőrség, határőrség közigazgatási, közbiztonsági és szakrendészeti munkájához, valamint a bűnüldözéshez szorosan kapcsolódó nyelvhasználatban **állandóságot** feltételez. A változások csak egyes történeti korszakok ideológiájával és a technikai fejlődéssel, szervezeti átalakulással indulnak meg.
- A **kontinuitás** megfigyelhető a szabályozásban az elidegenítő stílus, a merev, kevés egyéniesítést, humanizálást engedő, absztrakt, bürokratikus nyelv. A funkcionális leírások és parancsok, utasítások nehézkes, túlterhelt mondatokból álló, erősen nominalizáló, passzív szerkezetű mondatokat és műszaki, jogi terminológiát használó szövegekké váltak, de ilyen a szóvivők szövege is.
- Ugyanakkor a **nem-formális és intézményen belüli kommunikáció** ettől sokban eltér, zsargont és durva, trágár kifejezéseket, de gyakran a feszültséget oldó humort is tartalmaz. A társadalmi státusz és a felek közötti aszimmetria a kommunikációban is nyomot hagy (hatalmi helyzet az ügyfelekhez képest és lényegében katonai hierarchia szervezeten belül), amely a formalizmust és informalitást együtt élteti.
- Fontos lenne mindezért a rendőri **kutatásokat folytatni**, hogy annak alapján a beszélőket, a jogi szövegek, szervezeti normák készítőit képezni lehessen: **miként lehet az erőszak és a karhatalom nyelvét lefordítani a közszolgáltatások, a jogállam és a demokratikus működés nyelvére. Vagyis nincs még igazi átmenet...**